CONCLUZIILE AVOCATEI GENERALE
DOAMNA JULIANE KOKOTT
prezentate la 26 septembrie 2024[1]

Cauza C-393/23

Athenian Brewery SA,
Heineken NV
împotriva
Macedonian Thrace Brewery SA

[cerere de decizie preliminară formulată de Hoge Raad der Nederlanden (Curtea Supremă a Țărilor de Jos, Țările de Jos)]

„Trimitere preliminară – Cooperare judiciară în materie civilă și comercială – Competență judiciară în materie civilă și comercială – Regulamentul (UE) nr. 1215/2012 – Competențe speciale – Articolul 8 punctul 1 – Pluralitate de pârâți – Legătură strânsă – Articolul 102 TFUE – Noțiunea de întreprindere – Societate-mamă și filială – Încălcare săvârșită de filială – Prezumție a unei influențe decisive exercitate de societatea-mamă – Răspundere solidară – Decizie a unei autorități naționale de concurență – Acțiuni în despăgubire de tip *follow-on*”

I. Introducere

1. Persoana prejudiciată ca urmare a unei încălcări a normelor de concurență poate acționa în justiție societatea care a săvârșit această încălcare la sediul societății sale mamă dintr-un alt stat membru? Aceasta este în esență întrebarea care se ridică în prezenta cerere de decizie preliminară.

2. Curtea are astfel ocazia să își dezvolte în continuare jurisprudența cu privire la întinderea competenței speciale în caz de conexitate a cauzelor prevăzute la articolul 8 punctul 1 din Regulamentul (UE) nr. 1215/2012 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (denumit în continuare „Regulamentul Bruxelles Ia”)[2] în contextul acțiunilor în despăgubire întemeiate pe încălcări ale dreptului Uniunii în materie de concurență (*private enforcement*). În Hotărârea CDC Hydrogen Peroxide[3], Curtea a statuat deja că această competență specială permite ca mai mulți participanți la o înțelegere interzisă de articolul 101 TFUE să fie acționați în justiție la domiciliul unuia dintre ei, dacă participarea lor a fost constatată în prealabil printr-o decizie obligatorie a Comisiei (așa-numitele „acțiuni în despăgubire de tip *follow-on*”).

[1] Limba originală: germana.

[2] Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului din 12 decembrie 2012 (JO 2012, L 351, p. 1).

[3] Hotărârea din 21 mai 2015 (C-352/13, EU:C:2015:335).

3. Spre deosebire de această hotărâre, în speță se pune problema dacă o societate (filială) care, potrivit deciziei unei autorități naționale de concurență, a abuzat de poziția sa dominantă pe piață în sensul articolului 102 TFUE poate fi acționată în justiție împreună cu societatea sa mamă la sediul acesteia care este situat într-un stat membru diferit (în speță, în Țările de Jos) de cel în care se află sediul filialei (în speță, Grecia).

4. În acest context, instanța de trimitere solicită să se stabilească în ce măsură jurisprudența referitoare la noțiunea de întreprindere în sensul articolelor 101 și 102 TFUE și la imputarea răspunderii în cadrul unei unități economice influențează repartizarea competenței prevăzute la articolul 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia. Astfel, Curtea a recunoscut în această jurisprudență o prezumție relativă potrivit căreia societatea-mamă exercită o influență decisivă asupra activității economice a filialei atunci când deține (aproape) 100 % din capitalul social al acesteia (denumită în continuare „prezumția de control”), astfel încât să îi poată fi imputată încălcarea săvârșită de filială și astfel să fie ținută să răspundă în solidar cu ea [4].

II. Cadrul juridic

A. Regulamentul Bruxelles Ia

5. Considerentele (15), (16) și (21) ale Regulamentului Bruxelles Ia au următorul cuprins:

„(15) Normele de competență ar trebui să prezinte un mare grad de previzibilitate și să se întemeieze pe principiul conform căruia competența este determinată, în general, de domiciliul pârâtului. Astfel, competența ar trebui să fie întotdeauna determinată pe baza acestui criteriu, cu excepția câtorva situații bine definite în care materia litigiului sau autonomia părților justifică un alt punct de legătură. În cazul persoanelor juridice, domiciliul trebuie să fie definit în mod independent, în vederea ameliorării transparenței normelor comune și a evitării conflictelor de competență.

(16) În afară de instanța domiciliului pârâtului, ar trebui să existe și alte instanțe autorizate în temeiul unei legături strânse între instanță și acțiune sau în scopul bunei administrări a justiției. Existența unei legături strânse ar trebui să asigure securitatea juridică și să evite posibilitatea de a se introduce o acțiune împotriva pârâtului în fața unei instanțe dintr-un stat membru care nu era previzibilă în mod rezonabil de către acesta. Acest lucru este important în special în litigiile privind obligații necontractuale care rezultă din încălcări ale intimității și ale drepturilor legate de personalitatea sa, inclusiv privind calomnia.

[…]

(21) În interesul administrării armonioase a justiției, este necesar să se reducă la minimum posibilitatea apariției procedurilor concurente și să se evite pronunțarea în diferite state membre a unor hotărâri ireconciliabile. Ar trebui să fie prevăzut un mecanism clar și eficace de rezolvare a cazurilor de litispendență și de conexitate, precum și de înlăturare a problemelor care decurg în urma divergențelor interne referitoare la determinarea datei la care se consideră că o cauză este pendinte. În sensul prezentului regulament, este necesar ca data în cauză să fie definită în mod independent.”

[4] Jurisprudență constantă începând cu Hotărârea din 10 septembrie 2009, Akzo Nobel și alții/Comisia (C-97/08 P, EU:C:2009:536, punctul 54 și urm.).

6. Articolul 4 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia prevede:

„(1) Sub rezerva dispozițiilor prezentului regulament, persoanele domiciliate pe teritoriul unui stat membru sunt acționate în justiție, indiferent de naționalitatea lor, în fața instanțelor respectivului stat membru.”

7. Articolul 5 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia prevede:

„Persoanele domiciliate pe teritoriul unui stat membru pot fi acționate în justiție în fața instanțelor unui alt stat membru numai în temeiul normelor enunțate în secțiunile 2-7 din prezentul capitol.”

8. Articolul 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia reglementează o competență internațională specială:

„O persoană care are domiciliul pe teritoriul unui stat membru mai poate fi acționată în justiție:

1. atunci când este unul dintre mai mulți pârâți, în fața instanței de la domiciliul oricăruia dintre aceștia, cu condiția ca între cereri să existe o legătură atât de strânsă încât să fie oportună examinarea și judecarea lor în același timp pentru a se evita riscul pronunțării unor hotărâri ireconciliabile în cazul judecării separate a cauzelor;

[…]”

B. Regulamentul nr. 1/2003

9. Articolul 16 alineatul (1) din Regulamentul (CE) nr. 1/2003 privind punerea în aplicare a normelor de concurență prevăzute la articolele 81 și 82 [CE] [5] prevede:

„Atunci când instanțele naționale hotărăsc în privința unor acorduri, decizii sau practici în conformitate cu articolul 81 sau articolul 82 din tratat, care fac deja obiectul unei decizii a Comisiei, ele nu pot lua decizii contrare deciziei adoptate de Comisie. Acestea trebuie de asemenea să evite să ia decizii care pot intra în conflict cu o decizie preconizată de Comisie în cadrul procedurilor inițiate de aceasta. În acest scop, instanța națională poate evalua dacă este necesar să suspende procedura pe care a inițiat-o. Această obligație nu aduce atingere drepturilor și obligațiilor în temeiul articolului 234 din tratat.”

[5] Regulamentul Consiliului din 16 decembrie 2002 (JO 2003, L 1, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 167, rectificare în Ediție specială, 08/vol. 4, p. 269).

C. Directiva 2014/104

10. Articolul 2 punctele 2 și 3 din Directiva 2014/104/UE privind anumite norme care guvernează acțiunile în despăgubire în temeiul dreptului intern în cazul încălcărilor dispozițiilor legislației în materie de concurență a statelor membre și a Uniunii Europene[6] definește noțiunile „autorul încălcării” și „legislația națională în materie de concurență” după cum urmează:

„În înțelesul prezentei directive, se aplică următoarele definiții:

[…]

2. «autorul încălcării» înseamnă o întreprindere sau o asociație de întreprinderi care a săvârșit o încălcare a legislației în materie de concurență;

3. «legislația națională în materie de concurență» înseamnă dispozițiile legislației naționale care urmăresc predominant același obiectiv ca articolele 101 și 102 din TFUE și care sunt aplicate aceleiași cauze și în paralel cu legislația Uniunii în materie de concurență în conformitate cu articolul 3 alineatul (1) din Regulamentul (CE) nr. 1/2003, excluzând dispozițiile de drept național care impun sancțiuni penale persoanelor fizice, cu excepția cazului în care aceste sancțiuni penale constituie mijloacele de a asigura respectarea normelor de concurență aplicabile întreprinderilor;

[…]”

11. Articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2014/104 are ca obiect dreptul la despăgubiri integrale:

„Statele membre se asigură că orice persoană fizică sau juridică care a suferit un prejudiciu cauzat de o încălcare a legislației în materie de concurență poate solicita și obține despăgubiri integrale pentru prejudiciul respectiv.”

12. Articolul 9 din Directiva 2014/104 vizează efectul deciziilor autorităților naționale de concurență:

„(1) Statele membre se asigură că o încălcare a legislației în materie de concurență constatată printr-o decizie definitivă a unei autorități naționale în materie de concurență sau a unei instanțe de control judiciar se consideră a fi stabilită în mod irefutabil în scopul unei acțiuni în despăgubire introduse în fața instanțelor lor naționale în temeiul articolului 101 sau al articolului 102 TFUE sau în temeiul legislației naționale în materie de concurență.

(2) Statele membre se asigură că o decizie definitivă menționată la alineatul (1) pronunțată într-un alt stat membru poate fi prezentată, în conformitate cu legislația națională, în fața instanțelor lor naționale cel puțin drept probă *prima facie* a faptului că a avut loc o încălcare a legislației în materie de concurență și, după caz, poate fi evaluată împreună cu orice alte probe introduse de părți.

(3) Prezentul articol nu aduce atingere drepturilor și obligațiilor instanțelor naționale prevăzute la articolul 267 TFUE.”

[6] Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 26 noiembrie 2014 (JO 2014, L 349, p. 1).

III. Situația de fapt și cererea de decizie preliminară

13. Părțile din litigiul principal sunt, pe de o parte, Macedonian Thrace Brewery SA (denumită în continuare „MTB”) și, pe de altă parte, Athenian Brewery SA (denumită în continuare „AB”) și societatea sa mamă (de rangul doi) Heineken NV (denumită în continuare „Heineken”). Heineken are sediul în Țările de Jos. În schimb, sediul AB este situat în Grecia. Cu toate acestea, MTB dorește să cheme în judecată în fața instanțelor neerlandeze atât AB, cât și Heineken ca debitoare solidare pentru repararea prejudiciului pe care l-a suferit, potrivit susținerilor sale, ca urmare a unei încălcări, printre altele a articolului 102 TFUE, săvârșite de AB pe piața grecească a berii.

14. MTB este un producător de bere stabilit în Grecia, care activează pe piața grecească a berii. AB aparține grupului Heineken și își desfășoară activitatea de asemenea în Grecia. Astfel, Heineken stabilește strategia și obiectivele grupului Heineken, dar nu realizează ea însăși activități operaționale în Grecia. În perioada relevantă în această procedură, Heineken deținea indirect aproximativ 98,8 % din capitalul social al societății AB.

15. Prin decizia din 19 septembrie 2014, autoritatea elenă de concurență a stabilit că în perioada septembrie 1998-14 septembrie 2014 AB a abuzat de poziția sa dominantă pe piața grecească a berii și că acest comportament trebuie calificat drept încălcare unică și continuă a articolului 102 TFUE și a articolului 2 din Legea privind protecția concurenței elenă.

16. MTB a solicitat astfel autorității elene de concurență să introducă Heineken în investigație. În decizia sa, autoritatea elenă de concurență a precizat însă că nu vedea niciun motiv pentru a face acest lucru. Ea a arătat printre altele că nu s-a dovedit nici participarea directă a Heineken la încălcările constatate și că nu existau împrejurări excepționale care să justifice să se prezume absolut că Heineken a exercitat o influență decisivă asupra AB. Ea nu s-a pronunțat cu privire la prezumția de control.

17. MTB a solicitat rechtbank Amsterdam (Tribunalul din Amsterdam, Țările de Jos) să constate că Heineken și AB răspund în solidar pentru încălcarea menționată anterior a dreptului concurenței pe piața grecească a berii și că răspund, prin urmare, în solidar pentru repararea întregului prejudiciu suferit de MTB ca urmare a acestei încălcări. Heineken și AB au solicitat pe cale incidentală ca rechtbank Amsterdam (Tribunalul din Amsterdam) să se declare necompetent a judeca acțiunile formulate împotriva AB. Rechtbank Amsterdam (Tribunalul din Amsterdam) a admis această cerere și a declarat că nu este competent să judece acțiunea împotriva AB.

18. În apel, Gerechtshof Amsterdam (Curtea de Apel din Amsterdam, Țările de Jos) a anulat hotărârea rechtbank Amsterdam (Tribunalul din Amsterdam) și a respins cererea incidentală. Drept urmare, Heineken și AB au declarat recurs în casație la instanța de trimitere, Hoge Raad der Nederlanden (Curtea Supremă a Țărilor de Jos, Țările de Jos).

19. Hoge Raad (Curtea Supremă) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții, în procedura de cerere de decizie preliminară prevăzută la articolul 267 TFUE, următoarele două întrebări:

1) Într-un caz precum cel din litigiul principal, pentru a stabili dacă este competentă în temeiul articolului 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia pentru filiala stabilită într-un alt stat membru, instanța de la sediul societății-mamă trebuie să se aibă în vedere în mod determinant, în cadrul cerinței privind legătura strânsă prevăzută de acest articol, prezumția, permisă de dreptul material al concurenței, a unei influențe decisive a societății-mamă asupra activității economice a filialei care face obiectul litigiului?

2) În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare: cum trebuie interpretat criteriul formulat în Hotărârea Kolassa (C-375/13, EU:C:2015:37) și în Hotărârea Universal Music International Holding (C-12/15, EU:C:2016:449)? În acest caz, dacă se contestă influența decisivă a societății-mamă asupra activității economice a filialei, pentru ca instanța să se declare competentă în temeiul articolului 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia pentru filiala în discuție, este suficient dacă nu se poate exclude *a priori* că a existat această influență decisivă?

IV. Apreciere juridică

20. Instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă pentru examinarea competenței internaționale a instanței în temeiul articolului 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia trebuie să se aibă în vedere în mod determinant prezumția de control – permisă în dreptul concurenței și explicată la punctul 4 din prezentele concluzii –, potrivit căreia se prezumă în mod relativ că societatea-mamă exercită o influență decisivă asupra activității economice a filialei atunci când deține (aproape) 100 % din capitalul social al acesteia. În cazul în care răspunsul este afirmativ, instanța de trimitere mai solicită să se stabilească care este criteriul care trebuie aplicat atunci când pârâtul contestă că există o influență decisivă a societății-mamă asupra activității economice a filialei.

21. Aceste întrebări se ridică în cadrul litigiului principal deoarece instanțele neerlandeze sunt competente general în temeiul articolului 4 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia numai pentru Heineken, care are sediul în Țările de Jos, iar nu și pentru AB, care este stabilită în Grecia. AB poate fi însă acționată în justiție împreună cu Heineken în Țările de Jos, în cazul în care între acțiunile împotriva societăților Heineken și AB există o „legătură […] strânsă” în sensul articolului 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia. Instanța de trimitere se întreabă, prin urmare, în ce măsură se poate aplica prezumția de control – care are ca premisă faptul că Heineken deține aproape 100 % din capitalul social al societății AB – pentru a reține o astfel de legătură strânsă.

22. În esență, este vorba, așadar, despre problema dacă și în ce măsură prezumția de control trebuie avută în vedere la stabilirea competenței internaționale și despre măsura în care trebuie să se examineze dacă această prezumție a fost răsturnată (secțiunile B și C de mai jos).

23. Pentru a putea examina efectele potențiale ale prezumției de control asupra interpretării articolului 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia, este necesar, mai întâi, să se explice succint care este scopul și finalitatea, precum și funcția sa în dreptul Uniunii în materie de concurență (a se vedea mai jos secțiunea A).

A. Noțiunea de întreprindere, „unitate economică” și prezumția de control relativă în raport cu articolele 101 și 102 TFUE

24. Potrivit unei jurisprudențe constante, noțiunea de „întreprindere”, respectiv autorul încălcării despre care este vorba la articolele 101 și 102 TFUE, desemnează o „unitate economică” care poate fi constituită din mai multe persoane fizice sau juridice [7].

25. În cazul în care o asemenea unitate economică încalcă normele Uniunii în materie de concurență, ea răspunde pentru încălcarea menționată potrivit principiului răspunderii personale [8]. O astfel de încălcare trebuie însă imputată unei persoane căreia i se pot aplica amenzi și împotriva căreia se pot formula acțiuni în despăgubire. Prin urmare, aplicarea noțiunii de „întreprindere” sau de „unitate economică” poate conduce la angajarea răspunderii solidare a persoanelor fizice sau juridice care constituiau unitatea economică respectivă la momentul săvârșirii încălcării [9].

26. Potrivit jurisprudenței Curții, persoanele distincte din punct de vedere juridic care sunt organizate sub forma unui grup formează o singură întreprindere atunci când nu își determină, în mod autonom, comportamentul pe piața relevantă, ci, având în vedere în special legăturile economice, organizatorice și juridice care le unesc cu o societate-mamă, suportă în acest scop efectele exercitării efective de către această unitate de conducere a unei influențe decisive [10].

27. Prezumția de control prezentată la punctul 4 din prezentele concluzii se referă la cazul în care se prezumă (relativ) că societatea-mamă, care deține *direct* sau *indirect* (cvasi)totalitatea capitalului filialei, exercită o influență efectivă decisivă [11]. Această prezumție nu se aplică numai în raportul direct dintre societatea-mamă și filială, ci și, precum în speță, în raportul indirect dintre societatea-mamă de rangul doi și filiala subfilialei [12]. Prin urmare, în continuare vom vorbi numai despre societate-mamă și filială.

28. Astfel cum în mod întemeiat a susținut Comisia, această prezumție de control nu trebuie aplicată – în concordanță cu jurisprudența – numai în domeniul punerii în aplicare a normelor de concurență ale Uniunii de către Comisie și autoritățile din statele membre (*public enforcement*), ci și în acțiunile în despăgubire întemeiate pe încălcarea acestor norme (*private enforcement*). Ambele fac parte integrantă din sistemul de punere în aplicare a normelor de concurență ale Uniunii [13]. În această măsură, noțiunea de „întreprindere” de la articolele 101 și 102 TFUE trebuie interpretată în mod unitar [14]. Același lucru este valabil și pentru prezumția de control care a fost dezvoltată în jurisprudență în cadrul noțiunii de întreprindere.

7 A se vedea Hotărârea din 12 mai 2022, Servizio Elettrico Nazionale și alții (C-377/20, EU:C:2022:379, punctul 105), Hotărârea din 27 aprilie 2017, Akzo Nobel și alții/Comisia (C-516/15 P, EU:C:2017:314, punctul 48), și Hotărârea din 10 septembrie 2009, Akzo Nobel și alții/Comisia (C-97/08 P, EU:C:2009:536, punctul 55).

8 Hotărârea din 12 mai 2022, Servizio Elettrico Nazionale și alții (C-377/20, EU:C:2022:379, punctul 106 și jurisprudența citată).

9 A se vedea în acest sens Hotărârea din 6 octombrie 2021, Sumal (C-882/19, EU:C:2021:800, punctul 44 și urm.), și Hotărârea din 12 mai 2022, Servizio Elettrico Nazionale și alții (C-377/20, EU:C:2022:379, punctul 107).

10 A se vedea Hotărârea din 12 mai 2022, Servizio Elettrico Nazionale și alții (C-377/20, EU:C:2022:379, punctul 108 și jurisprudența citată).

11 Hotărârea din 12 mai 2022, Servizio Elettrico Nazionale și alții (C-377/20, EU:C:2022:379, punctele 109 și 110 și jurisprudența citată).

12 A se vedea în acest sens Hotărârea din 20 ianuarie 2011, General Química și alții/Comisia (C-90/09 P, EU:C:2011:21, punctul 86 și urm.).

13 A se vedea Hotărârea din 14 martie 2019, Skanska Industrial Solutions și alții (C-724/17, EU:C:2019:204, punctul 45), și Hotărârea din 6 octombrie 2021, Sumal (C-882/19, EU:C:2021:800, punctul 37).

14 A se vedea Hotărârea din 14 martie 2019, Skanska Industrial Solutions și alții (C-724/17, EU:C:2019:204, punctul 47), și Hotărârea din 6 octombrie 2021, Sumal (C-882/19, EU:C:2021:800, punctul 38); a se vedea în acest sens și Concluziile avocatului general Emiliou prezentate în cauza MOL (C-425/22, EU:C:2024:131, punctul 65).

29. Societatea-mamă poate să răstoarne însă prezumția de control, demonstrând că în timpul încălcării nici nu dădea instrucțiuni filialei, nici nu participa direct sau indirect la luarea deciziilor filialei referitoare la activitatea economică în cauză [15].

30. În schimb, dacă prezumția de control nu este operantă, autoritățile de concurență sau reclamantul trebuie să demonstreze că în timpul încălcării societatea-mamă a exercitat efectiv o influență decisivă asupra activității economice a filialei, în special prin faptul că i-a dat instrucțiuni [16].

31. Prezumția răstoarnă astfel sarcina probei în favoarea persoanei prejudiciate, care solicită despăgubiri, și în detrimentul societății-mamă pârâte [17]. Ea simplifică pentru persoana prejudiciată asigurarea respectării dreptului și întărește totodată vigoarea aplicării normelor de concurență ale Uniunii. Astfel, acțiunile în despăgubire contribuie de asemenea la descurajarea comportamentelor anticoncurențiale ale întreprinderilor și, așadar, la menținerea unei concurențe reale în Uniune [18].

32. Așa fiind, vom examina dacă și în ce măsură prezumția de control este pertinentă pentru interpretarea articolului 8 din Regulamentul Bruxelles Ia (prima întrebare preliminară).

B. Cu privire la prima întrebare preliminară: influența prezumției de control asupra aplicării articolului 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia

1. Noțiunea de „legătură strânsă” de la articolul 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia

33. Articolul 8 din Regulamentul Bruxelles Ia prevede în caz de conexitate – pe lângă instanța competentă general din statul membru al domiciliului pârâtului [articolul 4 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles Ia] – competențe jurisdicționale speciale.

34. Potrivit articolului 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia, o persoană care are domiciliul pe teritoriul unui stat membru mai poate fi acționată în justiție atunci când este unul dintre mai mulți pârâți, în fața instanței de la domiciliul oricăruia dintre aceștia, așa-numitul „pârât de bază”. Această posibilitate există însă numai dacă între cereri există o „legătură atât de strânsă” încât să fie oportună examinarea și judecarea lor în același timp. Astfel, se exclude riscul pronunțării unor hotărâri ireconciliabile în cauze separate.

[15] A se vedea în acest sens Hotărârea din 12 mai 2022, Servizio Elettrico Nazionale și alții (C-377/20, EU:C:2022:379, punctul 112). În ceea ce privește caracterul relativ al prezumției, a se vedea și Hotărârea din 8 mai 2013, Eni/Comisia (C-508/11 P, EU:C:2013:289, punctul 47 și jurisprudența citată).

[16] Hotărârea din 25 martie 2021, Deutsche Telekom/Comisia (C-152/19 P, EU:C:2021:238, punctul 74 și urm.).

[17] A se vedea în acest sens Hotărârea din 12 mai 2022, Servizio Elettrico Nazionale și alții (C-377/20, EU:C:2022:379, punctele 114 și 123).

[18] A se vedea în acest sens Hotărârea din 6 octombrie 2021, Sumal (C-882/19 EU:C:2021:800, punctele 35 și 36 și jurisprudența citată).

35. Condițiile în care poate exista o asemenea legătură strânsă se determină ținând seama de sistemul și finalitatea dispozițiilor Regulamentului Bruxelles Ia [19]. Instanța națională trebuie să aprecieze dacă între diferitele acțiuni din cazul concret există o astfel de legătură [20].

36. În continuare vom demonstra că între acțiuni există o legătură strânsă atunci când societatea-mamă și filiala răspund solidar pentru o încălcare (punctul 2 de mai jos). După aceea, vom explica de ce există de regulă o asemenea legătură strânsă și atunci când inițial operează doar prezumția de control, cu alte cuvinte când societatea-mamă deține direct sau indirect (cvasi)totalitatea capitalului filialei, fără a fi absolut clar dacă ambele răspund în solidar sau dacă prezumția de control poate fi răsturnată (punctul 3 de mai jos).

2. Răspunderea solidară a societății-mamă și a filialei drept caz de aplicare a articolului 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia

37. Potrivit considerentelor (16) și (21), articolul 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia are drept scop facilitarea bunei administrări a justiției, reducerea la minimum a posibilității apariției procedurilor concurente și astfel evitarea riscului pronunțării unor hotărâri ireconciliabile în cazul judecării separate a cauzelor [21].

38. Numai riscul unor soluții divergente nu este însă suficient în acest scop. Dimpotrivă, este necesar ca această divergență să se refere la aceleași situații de fapt și de drept [22].

39. Drept urmare, articolul 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia este aplicabil în cazul pluralității de pârâți în privința unei acțiuni prin care se solicită obligarea în solidar la daune interese a unor întreprinderi diferite care au participat în mod diferit, pe plan geografic și temporal, la o încălcare unică și continuă a articolului 101 TFUE. În aceste împrejurări, există aceeași situație de fapt și de drept, astfel încât toate întreprinderile vizate pot fi acționate în justiție la sediul unui pârât de bază [23].

40. Aceeași situație de fapt și de drept există cu atât mai mult în cazul în care atât societatea-mamă, cât și filiala pot fi chemate să răspundă în solidar [24] pentru o încălcare a articolului 102 TFUE, întrucât formează o unitate economică, cu alte cuvinte sunt una și aceeași „întreprindere”. Astfel, și în speță există o situație de fapt unitară, respectiv încălcarea săvârșită de filială care trebuie imputată societății-mamă (în special în virtutea prezumției de control) ca și

[19] A se vedea în acest sens, în contextul articolului 6 punctul 1 din Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (JO 2001, L 12, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 3, p. 74) (denumit în continuare „Regulamentul Bruxelles I”), Hotărârea din 13 iulie 2006, Reisch Montage (C-103/05, EU:C:2006:471, punctele 29 și 30); a se vedea de asemenea, în contextul articolului 6 punctul 1 din Convenția de la Bruxelles din 1968 privind competența judiciară și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (JO 1972, L 299, p. 32, Ediție specială, 19/vol. 10, p. 3) (denumită în continuare „Convenția de la Bruxelles”), Hotărârea din 27 septembrie 1988, Kalfelis (189/87, EU:C:1988:459, punctul 10).

[20] A se vedea în acest sens, în contextul articolului 6 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles I, Hotărârea din 12 iulie 2012, Solvay (C-616/10, EU:C:2012:445, punctul 23 și jurisprudența citată).

[21] Hotărârea din 7 septembrie 2023, Beverage City Polska (C-832/21, EU:C:2023:635, punctul 34). În privința articolului 6 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles I, a se vedea Hotărârea din 12 iulie 2012, Solvay (C-616/10, EU:C:2012:445, punctul 19 și jurisprudența citată).

[22] A se vedea în acest sens Hotărârea din 7 septembrie 2023, Beverage City Polska (C-832/21, EU:C:2023:635, punctul 28). În privința articolului 6 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles I, a se vedea Hotărârea din 27 septembrie 2017, Nintendo (C-24/16 și C-25/16, EU:C:2017:724, punctul 45 și jurisprudența citată).

[23] Referitor la articolul 6 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles I, a se vedea Hotărârea din 21 mai 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, punctele 21 și 33).

[24] În *Raportul Jenard*, răspunderea solidară este menționată ca exemplu tipic pentru existența unei legături între drepturile invocate împotriva fiecărui pârât; a se vedea Raportul domnului P. Jenard cu privire la Convenția din 27 septembrie 1968 privind competența judiciară și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (JO 1979, C 59, p. 1, 26).

când ar fi săvârșit-o ea însăși. Acțiunile împotriva societății-mamă și împotriva filialei se întemeiază astfel pe aceleași fapte care determină angajarea răspunderii. Întrucât ambele acțiuni au ca obiect aceeași încălcare a articolului 102 TFUE, există în plus același temei juridic pentru fapta care determină angajarea răspunderii. Prin urmare, există riscul unor hotărâri ireconciliabile în cazul în care instanțe diferite se pronunță asupra răspunderii societății-mamă sau a filialei.

3. Importanța prezumției de control pentru aplicarea articolului 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia

41. Aceste elemente ridică însă întrebarea derivată dacă o legătură strânsă în sensul articolului 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia poate exista și atunci când răspunderea comună a societății-mamă și a filialei nu este încă certă. Acesta poate fi cazul în special în acțiunile de tip *stand-alone*, care, spre deosebire de acțiunile de tip *follow-on*, nu se pot întemeia pe decizia (obligatorie a) unei autorități de concurență, fie că este vorba despre Comisie [articolul 16 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1/2003)], fie despre o autoritate națională [articolul 9 din Directiva 2014/104]. În plus, răspunderea comună a societății-mamă și a filialei poate fi incertă și atunci când, deși există o decizie a unei autorități de concurență, prin aceasta se constată numai încălcarea săvârșită de una dintre societățile implicate. Așa fiind, răspunderea comună a societăților AB și Heineken nu rezultă în speță din decizia autorității elene de concurență, întrucât prin aceasta nu se constată decât încălcarea săvârșită de AB, autoritatea neintroducând în investigații societatea Heineken. Prin urmare, numai în legătură cu AB există o acțiune de tip *follow-on*, iar nu și în legătură cu Heineken.

42. Între acțiunile introduse împotriva societății-mamă și a filialei există o legătură strânsă numai în condițiile în care influența decisivă a societății-mamă este necontestată sau dovedită în stadiul verificării competenței în conformitate cu articolul 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia? Sau această dispoziție se aplică și atunci când influența decisivă nu este dovedită, dar este prezumată pe baza prezumției (relative) de control, întrucât societatea-mamă deține direct sau indirect cvasitotalitatea capitalului filialei? Invers, legătura strânsă în sensul articolului 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia nu trebuie reținută atunci când societatea-mamă invocă argumente pentru a răsturna prezumția de control?

43. În cele ce urmează, vom demonstra de ce considerăm că faptul – pe care se sprijină prezumția de control – că societatea-mamă deține (cvasi)totalitatea capitalului filialei este un indiciu major al existenței unei legături strânse între acțiunile împotriva societății-mamă și a filialei în sensul articolului 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia și că de regulă nu sunt necesare indicii suplimentare pentru a reține această legătură strânsă [litera a) de mai jos]. Această interpretare nu contravine cerinței de previzibilitate a instanței competente internațional [litera b) de mai jos]. În plus, ea asigură eficiența practică a articolului 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia, fără a se putea imputa reclamantului un comportament abuziv [litera c) de mai jos].

a) Deținerea (cvasi)totalității capitalului social ca indiciu major al existenței unei legături strânse

44. Regulamentul Bruxelles Ia nu prevede în mod expres care este conținutul obligațiilor de control care revin instanțelor naționale cu ocazia verificării competenței lor internaționale [25]. Este vorba despre un aspect de drept procedural intern care nu a fost unificat prin Regulamentul Bruxelles Ia [26]. Cu toate acestea, aplicarea normelor naționale pertinente nu trebuie să aducă atingere efectului util al acestui regulament [27].

45. În această privință, Curtea a decis în mod întemeiat că, pentru motive legate de securitatea juridică, instanța națională sesizată trebuie să se poată pronunța cu ușurință asupra propriei competențe, fără a fi constrânsă să efectueze o examinare pe fond a cauzei [28]. În acest stadiu, instanța sesizată nu apreciază nici admisibilitatea, nici temeinicia cererii, ci identifică numai criteriile de legătură cu statul instanței respective care îi atrag competența în temeiul dispoziției relevante [29]. Dispozițiile procedurale naționale trebuie însă să permită instanței de trimitere să examineze chestiunea competenței internaționale, ținând seama de toate elementele de care dispune, inclusiv, dacă este cazul, obiecțiile formulate de pârât [30].

46. Împrejurarea că societatea-mamă deține cvasitotalitatea capitalului filialei, astfel că operează prezumția de control, este un indiciu major al existenței unei legături strânse în sensul articolului 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia între aceste acțiuni împotriva societăților respective.

47. Într-un asemenea caz, este foarte probabil ca societatea-mamă și filiala să răspundă în solidar pentru încălcarea săvârșită de cea din urmă. Prezumția de control se sprijină tocmai pe premisa că se exercită o influență decisivă de către societatea-mamă asupra activității economice a filialei atunci când societatea-mamă deține cvasitotalitatea capitalului social al filialei [31]. În această măsură, astfel cum relevă jurisprudența multianuală începând de la Hotărârea Akzo Nobel [32], și pentru societatea-mamă este bineînțeles dificil să aducă dovada contrară, necesară pentru răsturnarea prezumției [33].

48. Prin urmare, pentru a constata dacă există o legătură strânsă în sensul articolului 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia, instanța nu trebuie să examineze faptele și dovezile prezentate de societatea-mamă pentru a răsturna prezumția de control. Totodată, ea nu trebuie să examineze nici dacă aceasta a exercitat efectiv o influență decisivă asupra filialei. Dimpotrivă, acest aspect este relevant doar în examinarea temeiniciei acțiunii.

[25] Cu privire la Regulamentul Bruxelles I, a se vedea prin analogie Hotărârea din 10 martie 2016, Flight Refund (C-94/14, EU:C:2016:148, punctul 58 și jurisprudența citată).

[26] Cu privire la Regulamentul Bruxelles I, a se vedea prin analogie Hotărârea din 28 ianuarie 2015, Kolassa (C-375/13, EU:C:2015:37, punctul 60).

[27] Cu privire la Regulamentul Bruxelles I a se vedea prin analogie Hotărârea din 10 martie 2016, Flight Refund (C-94/14, EU:C:2016:148, punctul 58 și jurisprudența citată).

[28] Hotărârea din 28 ianuarie 2015, Kolassa (C-375/13, EU:C:2015:37, punctul 61 și jurisprudența citată).

[29] A se vedea în acest sens Hotărârea din 16 iunie 2016, Universal Music International Holding (C-12/15, EU:C:2016:449, punctul 44 și jurisprudența citată).

[30] A se vedea în acest sens Hotărârea din 16 iunie 2016, Universal Music International Holding (C-12/15, EU:C:2016:449, punctele 45 și 46 și jurisprudența citată).

[31] A se vedea în acest sens Hotărârea din 27 ianuarie 2021, The Goldman Sachs Group/Comisia (C-595/18 P, EU:C:2021:73, punctele 32 și 35).

[32] Hotărârea din 10 septembrie 2009, Akzo Nobel și alții/Comisia (C-97/08 P, EU:C:2009:536, punctul 54 și urm.).

[33] A se vedea Hotărârea din 29 septembrie 2011, Arkema/Comisia (C-520/09 P, EU:C:2011:619, punctul 37 și urm.), și Hotărârea din 8 mai 2013, Eni/Comisia (C-508/11 P, EU:C:2013:289, punctul 68).

49. Prin urmare, prezumția de control nu se aplică ca atare și nemodificat în cadrul verificării competenței. Norma de competență de la articolul 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia nu impune ca societatea-mamă să fi exercitat o influență decisivă asupra filialei, ci prevede numai condiția unei legături strânse între acțiuni. Abia la examinarea temeiniciei trebuie să se dovedească pentru răspunderea societății-mamă influența decisivă exercitată de ea asupra activității economice a filialei, astfel încât prezumția de control ca atare și răsturnarea sarcinii probei determinată de ea sunt relevante abia în acest cadru.

50. Prin urmare, faptul că societatea-mamă deține cvasitotalitatea capitalului social al filialei înseamnă, pe de o parte, că pe fond se prezumă influența decisivă a societății-mamă și, pe de altă parte, cu ocazia verificării competenței, că între acțiunile împotriva societății-mamă și a filialei există o legătură strânsă.

51. În consecință, nu poate fi primită obiecția potrivit căreia prezumția de control nu poate fi răsturnată în cadrul verificării competenței, dacă a fost avută în vedere pentru a motiva existența unei legături strânse în sensul articolului 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia. La verificarea competenței se examinează un alt criteriu. În cadrul verificării competenței nu trebuie să se tranșeze problema dacă există efectiv o influență decisivă.

b) Caracterul previzibil al instanței competente internațional

52. Această interpretare este în concordanță cu principiul securității juridice. Acesta impune o interpretare a normei speciale de competență în sensul că permite unui pârât bine informat să prevadă în mod rezonabil în fața cărei instanțe, alta decât cea a statului membru în care are domiciliul, ar putea fi acționat în justiție [34]. În plus, pentru motive legate de securitatea juridică, instanța sesizată trebuie să se poată pronunța asupra propriei competențe, fără a fi constrânsă să efectueze o examinare pe fond a cauzei [35].

53. Previzibilitatea instanței competente nu este compromisă dacă pentru legătura strânsă prevăzută la articolul 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia se consideră, într-un caz precum prezentul, că este suficient dacă societatea-mamă deține direct sau indirect (cvasi)totalitatea capitalului filialei. Acesta constituie un criteriu clar și simplu pentru societățile pârâte (societatea-mamă și filială) și poate fi lesne verificat atât de ele, cât și de instanța sesizată.

54. Situația ar fi diferită dacă pentru atragerea competenței ar trebui să se dovedească influența decisivă a societății-mamă asupra activității economice a filialei. În acest scop, încă în acest stadiu al procedurii ar fi necesară o examinare completă și astfel complexă, precum și o apreciere a faptelor și a probelor, al cărei rezultat nu ar avea pentru părți un mare grad de previzibilitate în sensul considerentului (15) al Regulamentului Bruxelles Ia. Acest lucru ar fi în detrimentul reclamantului prejudiciat, care suportă riscul ca acțiunea să fie respinsă ca inadmisibilă.

55. În opinia noastră, pentru ca previzibilitatea să fie suficientă nu este necesar nici ca printr-o decizie obligatorie a Comisiei să se fi constatat în prealabil răspunderea solidară a societății-mamă și a filialei pentru eventualele amenzi aplicate. Aspectul dacă în contextul

[34] Cu privire la articolul 6 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles I, a se vedea Hotărârea din 13 iulie 2006, Reisch Montage (C-103/05, EU:C:2006:471, punctele 24 și 25).

[35] Hotărârea din 3 iulie 1997, Benincasa (C-269/95, EU:C:1997:337, punctul 27), și Hotărârea din 28 ianuarie 2015, Kolassa (C-375/13, EU:C:2015:37, punctul 61).

private enforcement este aplicabilă o normă de competență care facilitează persoanei prejudiciate asigurarea respectării drepturilor nu poate să depindă de acțiunea sau inacțiunea prealabilă a Comisiei.

56. În plus, tocmai într-un caz în care nu s-a stabilit cu certitudine printr-o decizie a Comisiei, care este obligatorie în toate statele membre, în sensul articolului 16 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1/2003, există riscul unor hotărâri ireconciliabile dacă instanțe diferite se pronunță asupra drepturilor la despăgubire invocate împotriva societății-mamă și a filialei. Dacă, de exemplu, o autoritate națională de concurență a decis în prealabil, precum în speță, că răspunderea (cel puțin a filialei) există, această decizie este opozabilă potrivit articolului 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104 numai instanțelor din statul membru respectiv, în timp ce instanțele din alte state membre, precum instanța neerlandeză din speță, trebuie să țină seama de ea numai ca probă *prima facie* [articolul 9 alineatul (2) din Directiva 2014/104].

57. În această măsură, există riscul unor hotărâri ireconciliabile dacă instanțe din state membre diferite ar fi sesizate cu acțiuni împotriva societății-mamă și a filialei, atât în privința chestiunii premergătoare dacă există într-adevăr o încălcare, cât și a chestiunilor ulterioare referitoare la imputarea și conținutul răspunderii.

c) Niciun abuz sau nicio deturnare a scopului normei de competență

58. Interpretarea prezentată mai sus a articolului 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia permite o examinare simplă a competenței. În plus, tocmai pentru că din punct de vedere material este probabilă o răspundere în solidar a societății-mamă și a filialei pe baza prezumției de control, ea permite persoanei prejudiciate să își apere cu ușurință drepturile la despăgubire în cadrul procesului.

59. Abuzul din partea reclamantului sau deturnarea scopului normei de competență pot fi avute în vedere numai atunci când acțiunea împotriva pârâtului de bază este în mod vădit inadmisibilă sau nefondată și nu poate avea, așadar, decât scopul de a-l chema în judecată pe celălalt pârât în fața altei instanțe decât aceea de la domiciliul său [36]. În cazul în care există o legătură strânsă în sensul articolului 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia, o astfel de deturnare a scopului se poate constata numai în mod excepțional, respectiv numai atunci când există indicii suficiente care permit să se concluzioneze că reclamantul a creat sau a menținut în mod artificial condițiile de aplicare a dispoziției menționate [37]. În acest scop, nu este suficient ca acțiunea împotriva pârâtului de bază să pară a fi (posibil) nefondată. Dimpotrivă, la momentul la care este introdusă ea trebuie să fie vădit nefondată sau artificială ori reclamantul să nu aibă niciun interes efectiv să o promoveze [38]. Acest lucru ar fi posibil în situația în care, în pofida prezumției de control și având în vedere împrejurările din cazul concret, este vădit că nu există nicio influență decisivă a societății-mamă asupra filialei, astfel încât răspunderea societății-mamă este exclusă de la bun început. Această situație poate exista numai în cazuri excepționale rare.

[36] Cu privire la articolul 6 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles I, a se vedea prin analogie Hotărârea din 21 mai 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, punctul 27 și jurisprudența citată; de asemenea, în contextul articolului 6 punctul 1 din Convenția de la Bruxelles, Hotărârea din 27 septembrie 1988, Kalfelis (189/87, EU:C:1988:459, punctul 9).

[37] Cu privire la articolul 6 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles I, a se vedea prin analogie Hotărârea din 21 mai 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, punctul 29).

[38] Cu privire la articolul 6 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles I, a se vedea Concluziile avocatului general Mengozzi prezentate în cauza Freeport (C-98/06, EU:C:2007:302, punctul 66).

60. Dacă persoana prejudiciată acționează în justiție la sediul societății-mamă neerlandeze și filiala grecească, iar aceasta din urmă atrage astfel necompetența instanțelor elene, acest lucru nu constituie o astfel de deturnare a scopului. Dacă pârâții au domiciliul în state membre diferite, articolul 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia permite reclamantului să aleagă instanța la care introduce acțiunea [39]. Această posibilitate de opțiune înseamnă că reclamantul poate concentra litigiul la acea instanță care corespunde cel mai bine intereselor sale [40].

61. Prin urmare, este de asemenea neesențial dacă există o legătură strânsă cu o altă instanță, bunăoară pentru că încălcarea a avut loc exclusiv pe piața grecească a berii, iar în decizia autorității elene de concurență numai filiala grecească este menționată ca autoare a încălcării. Astfel, prin normele de competență nu se urmărește în principiu [41] să se găsească legătura *cea mai strânsă*, ci doar o legătură *strânsă*, care este asigurată în speță de criteriul „legăturii strânse” de la articolul 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia. Acest lucru este confirmat de considerentul (16) al Regulamentului Bruxelles Ia, în care se precizează că *în afară de* instanța domiciliului pârâtului ar trebui să existe și alte instanțe autorizate în temeiul unei legături strânse între instanță și acțiune.

C. Cu privire la cea de a doua întrebare preliminară

62. Prin intermediul celei de a doua întrebări preliminare, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă, atunci când societatea-mamă contestă faptul că a exercitat o influență decisivă asupra activității economice a filialei, pentru a reține competența în temeiul articolului 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia, în ceea ce privește filiala este suficient să nu se poată exclude în prealabil că există o asemenea influență.

63. Și din considerațiile noastre de la punctul 48 și următoarele din prezentele concluzii rezultă că răspunsul la cea de a doua întrebare preliminară trebuie să fie afirmativ, cu condiția să fie îndeplinite – precum în speță – condițiile pentru prezumția de control: acesta este astfel un indiciu major pentru a putea reține „legătura strânsă”, care atrage competența instanței, prevăzută la articolul 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia, și nu poate fi neutralizat decât în mod excepțional.

V. Concluzie

64. Prin urmare, propunem Curții să răspundă în comun la cele două întrebări preliminare adresate de Hoge Raad der Nederlanden (Curtea Supremă a Țărilor de Jos) după cum urmează:

În cadrul acțiunilor în despăgubire întemeiate pe încălcări ale dreptului Uniunii în materie de concurență, pentru a stabili în temeiul articolului 8 punctul 1 din Regulamentul Bruxelles Ia dacă este competentă pentru filiala rezidentă într-un alt stat membru, instanța de la sediul societății-mamă trebuie să țină seama că împrejurarea că societatea-mamă deține direct sau

[39] A se vedea în acest sens, cu privire la articolul 6 din Regulamentul Bruxelles I, Concluziile avocatului general Mengozzi prezentate în cauza Freeport (C-98/06, EU:C:2007:302, punctul 52), precum și Concluziile avocatului general Jääskinen prezentate în cauza CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2014:2443, punctul 89).

[40] A se vedea în acest sens, cu privire la articolul 6 din Regulamentul Bruxelles I, Concluziile avocatului general Mengozzi prezentate în cauza Freeport (C-98/06, EU:C:2007:302, punctul 52), precum și Concluziile avocatului general Jääskinen prezentate în cauza CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2014:2443, punctul 89).

[41] Excepția este valabilă numai pentru elementele exclusive care atrag competența. În prezenta cauză nu este însă vorba despre astfel de elemente.

indirect (cvasi)totalitatea capitalului filialei este un indiciu major al unei legături strânse între acțiunile formulate împotriva acestor societăți. Prin urmare, nu sunt necesare, de regulă, indicii suplimentare pentru a reține o asemenea legătură strânsă.